NITIMUKTAVAL

PART 1

(Poetical selections
from Mahabharata Etc)

ANDHRAPRACHARINI PRINTING WORKS,

NIDADAVOL.

1917.

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.
అనుబంధగ్రంథమాల. 43.

శ్రీరామచంద్ర.

నీతిముక్తావళి

(ప్రథమభాగము.)

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతమునుండియు,
భర్తృహరినీతిశతకమునుండియు
సంగ్రహింపఁబడినది.

మొదటికూర్పు.

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో
ముద్రింపఁబడినది.

1917.

వెల రు. 0 6—0.

పీఠిక.

పేః

పాఠశాలలోఁ జదువుబాలురకు నిర్దుష్టభాషయలవడుట కును, సుజ్ఞానము చొప్పడుటకును, సుగుణసంపద చేకూఱు టకును, శ్రీమదాంధ్రమహాభారతమునుండియు, భర్తృహరి నీతిశతకమునుండియు నీనీతిపద్యములను సేకరించి నీతిముక్తావళి యనుపేరునఁ బ్రథమభాగముగాఁ బ్రకటించినాఁడను. పాఠ శాలాధిపతులును, విద్యాశాఖాధికారులును దీని నాదరించి బాలురకుఁ బఠనీయగ్రంథముగా స్వీకరించినచోఁ గృతా ర్థుఁడనయ్యెదను.

నిడదవోలు,
10—8—17. } బాలాంత్రపు వేంకటరావు.

విషయసూచిక.

శ్రీరామచంద్ర

నీతిముక్తావళి

దైవభక్తి.

గీ. అఖిలజీవంబులకుజీవ • మైనవాఁడు
అఖిలకర్మములకు సాక్షి • యైనవాఁడు
అఖిలలోకేశ్వరుండగు • నాదిదేవు
నాత్మభావించుతు భక్తితో • ననుదినంబు.

ఉ. ఈశ్వర!సద్విలాస! పర• మేశ్వర! భాస్వరసత్కృపాకరా!
శాశ్వతరూపదీపక! వి•శాలజగద్రచనావినోద! లో
కేశ్వర! సాధుపక్ష విమ• లేక్షణ రక్షణ! దుష్టశిక్షణా!
విశ్వమయాంతరంగ! పరి• వేష్టితసజ్జన! భక్తపాలకా!

గీ. ప్రాణిలోకంబులోజ్ఞాన • పటిమఁగన్న
మానవుఁడు సర్వశోభనా • స్థానమైన
దివ్యతరదైవభక్తి సా • ధించెనేని
ఐహికాముష్మికసుఖంబు • లందుటరిదె?

మాతృభక్తి.

ఆ. బాలుఁడైనఁగొడుకు ◆ ప్రౌఢుఁడైననువృద్ధుఁ
డైననొక్కవిధమ ◆ యర్మిలియును
నరయుభరముఁదల్లి ◆ కాపదార్థంబు జ
గంబుకలిమికెల్లఁ ◆ గారణంబు.

ఆ. క్షుద్రజంతువులకు ◆ గురులకునెమ్మియిఁ
దలఁపనొక్కరూప ◆ తల్లివలయు
నూఆడిల్లఁగలదె ◆ యొందుపోటుల సువ
స్తువు నివాసమైన ◆ చోటఁగాక.

క. అప్పుడయసమర్థుండగు
నప్పుడ దుఃఖయగుశూన్య ◆ మైతోఁచు జగం
బప్పుడ మాతృవియోగం
బెప్పుడు వాటిల్లె నపుడ ◆ యెంతయుఁదూలున్.

క. కలవాఁడు లేనివాఁడు స
బలుఁ డబలుఁడు మూఢబుద్ధి ◆ ప్రౌఢుండనఁగా
వలదెవ్వరికైన జనని
కలిమియ యత్యంతసౌఖ్య◆ కరమైయుండున్.

పి తృ భ క్తి.

క. జనకుఁడు దపమును ధర్మం
బును విద్యయుఁ బరమదైవ • మునుగావున నా
తనికిఁ బ్రియంబగు పని సే
సిన దేవతలెల్లఁ బ్రీతిఁ • జెందుట గల్గున్.

గు రు భ క్తి

క. గురుభక్తి కళారత్నా
కరతరణముశిష్యజీవి • కావరణంబున్
గురుభక్తి గలుగువారల
కరుదే సకలార్థసిద్ధి • యగుటధరిత్రిన్.

గు రు జ న భ క్తి.

సీ. వినుతల్లియును దండ్రి • యును గురుండును సేవ
నీయులు సద్భక్తి • నిత్యనిరతి
వారలఁగొలుచుచు • వారెద్ది సెప్పిన

నదియాచరించుట • యధికధర్మ
మాగమత్రియమును • నగ్నిత్రియంబు లో
కత్రియంబును దేవ • తాత్రియంబు
వనువస్తువులువార • లందును జనని గౌ
రవమున నెక్కుడు • రాజవర్య
తే. యీజగంబున దివమునం • బూజవడయు
మాతృభక్తుండు పితృభక్తి • మానసుండు
నట్ల యవ్యయానంద సం • ప్రాపణంబు
గురుపదాబ్జసమారాధ • కుండు గాంచు.

రాజభక్తి.

సీ. దర్శనీయంబైన • దైవంబు భూపాలుఁ
డిహము వెలిఁగించు • నినుఁడు విభుఁడు
చనవునఁబోషించు • జనకుండు నృపమౌళి
తమిమీరనలరించు • తల్లిప్రభువు
గుణదోషములఁదెల్పు • గురుఁడు మహీంద్రుఁడు
హితముఁజెల్పెడి పురో • హితుఁడురాజు
మేలొనఁగూర్చు స • న్మిత్రుఁ డుర్వీశుండు
తలఁపులనీడేర్చు • దాతనృపతి
తే. మహితమహిమాయుతుండు పేర్మి • మహిపపూర్ణుఁ
డనుపమజ్ఞానసంపన్నుఁ • డార్త సుస్వ

భావకలితుండునగు నర • పాలుఁ డెకద
యవనిజనులకు నన్నియు • నైనవాఁడు!

ఉ. క్రోఁతియెయయ్యు మారుతియ•కుంఠితవిక్రముఁడై యపారవి
ఖ్యాతిపయోనిధింగడవఁ•గల్గెను, సూతుఁడెయయ్యుఁగర్ణుఁడా
స్ఫీతచరిత్రుఁడై నృపతి • సేవితుఁడయ్యెఁ; దలంచిచూడఁగా
వాతతరాజభక్తులకు • నందఁగరాని యభీష్టముండునే?

సీ. శ్రీమద్వసుంధరా • స్థితజనోన్నతిఁగూర్చు
పరిథితపరిభాశక్తి • రాజభక్తి
ధర్మార్థకామము • క్త్వాచయంబు లొసంగు
రమణీయతరశక్తి • రాజభక్తి
సంతత సన్మార్గ • సరణిఁబ్రబోధించు
పాలించదాగమసూక్తి • రాజభక్తి
అనవద్యభువనయా • తానందముఘటించు
రమ్యనౌకాయుక్తి • రాజభక్తి

తే. సకలభూమండలికిని బ్రి • శాంతమైన
తేజమిడునద్భుతవ్యక్తి • రాజభక్తి
అఖిలజనులకనంతసౌ • ఖ్యంబునిచ్చు
రాజితామృతభుక్తి శ్రీ • రాజభక్తి.

మూర్ఖపద్ధతి.

క. తెలియనిమనుజునిసుఖముగఁ
దెలుపందగుసుఖతరముగఁ • దెలుపఁగవచ్చుం
దెలిసినవానిం దెలిసియుఁ
దెలియనినరుఁ దెల్ప బ్రహ్మ • దేవునివశమే ?

చ. మకరముఖాంతరస్థమగు • మానికముం బెకలింపవచ్చుఁ బా
యకచలదూర్మికానికర • మైనమహోదధిదాఁటవచ్చు మ
స్తకమునఁబూవుదండవలె • సర్పమునైన ధరింపవచ్చు మ
చ్చికఘటియింపమూర్ఖజన • చిత్తముఁ దెల్పనసాధ్య మేరికిన్.

తే. తివిరియిసుమునఁ దైలంబుఁ • దీయవచ్చుఁ
దవిలిమృగతృష్ణలోనీరుఁ • ద్రావవచ్చుఁ
దిరిగికుందేటికొమ్ము సా • ధింపవచ్చుఁ
జేరిమూర్ఖులమనము రం • జింపరాదు.

చ. తెలివియొకింతలేనియెడఁ • దృప్తుఁడనై కరిభంగి సర్వముం
దెలిసితినంచుగర్వితమ • తిన్ విహరించితిఁ దొల్లి యిప్పుడు
జ్జ్వలమతులైన పండితుల • సన్నిధినించుక బోధశాలినై
తెలియనివాఁడనై మెలఁగి • తింగళితమయ్యెనితాంతగర్వమున్

విద్వత్పద్ధతి.

చ. సకలకలావిభూషితులు • శబ్దవిదుల్ నయతత్త్వబోధకుల్
ప్రకటశపీందుర్లేన్నృపతి • పజ్జను నిర్ధనులై చరింతు రా
విక్రృత పుజాడ్యమాదొరది • విత్తము లేకయ వారుపూజ్యులం
ధకజనదూషితంబులుఘ•నంబులుగా వెయమూల్యరత్నముల్

ఉ. హర్తకుఁగాదుగోచరము • హార్నిశమున్ సుఖపుష్టి సేయుస
త్కీర్తి ఘటించు విద్యయను • దివ్యధనం బఖిలార్థికోటికిన్
బూర్తిగనిచ్చినం బెరుఁగుఁ•బోదుయుగాంతపువేళనైనభూ
భర్తలుదర్ధనాధికుల • పట్టున గర్వము మానుటొప్పగున్.

తే. ప్రభులు పండితులగువారి • వలన గర్వ
కలనమానుఁడు వారు మీ•కలిమిత్రృణము
లీలఁ బోలింపలేమి మ్ప్రా•ణాళగుణము
భూరిమదవారణములకు • వారణంబె!

చ. వనజభవుండు గోపమున • వాహనమైనమరాళభర్తకున్
వనజవనీవిహార కల • నంబు దొలంగఁగఁ జేయుఁగానిగుం
భనమునదుగ్ధజీవన వి • భాగవిధాన నిరూఢనైపుణీ
జనితమహాయశోవిభవ• సారముహంసకుమాన్పఁజాలునే.

ఉ.భూషలుగావుమర్త్యులకు•భూరిమయాంగదతారహారముల్
భూషితకేశపాశమృదు • పుష్పసుగంధజలాభిషేకముల్

భూషలుగావుపూరుషుని • భూషితుఁజేయు పవిత్రవాణి వా
గ్భూషణమే సుభూషణము • భూషణముల్ నశియించు నన్ని
[యున్]

ఉ. విద్యనిగూఢగుప్తమగు • విత్తముఁ రూపముపూరుషాళికిన్
విద్య యశస్సుభోగకరి • విద్యగురుండు విదేశబంధుఁడున్
విద్యవిశిష్టదైవతము • విద్యకుసాటిధనంబు లేదిలన్
విద్యనృపాలపూజితము • విద్యనెఱుంగనివాఁడు మర్త్యుఁడే.

చ. క్షమగవచంబుగ్రోధమది • శత్రువుజ్ఞాతిహుతాశనుండుమి
త్రముదగుమందు దుర్జనులు • దారుణపన్నగముల్ సువిద్యవి
త్తముచితలజ్జభూషణము • దాత్తకవిత్వము రాజ్యమీక్షమా
ప్రముఖపదార్థముల్ గలుగు • పట్టునఁదత్కవచాదు లేటికిన్

తే. సత్యసూక్తిఘటించు ధీ • జడిమమాన్పు
గౌరవమొసంగు జనులకుఁ • గలుషమడఁచుఁ
గీర్తిఁ బ్రకటించుఁజిత్తవి • స్ఫూర్తిఁజేయు
సాధుసంగంబు సకలార్థ • సాధనంబు

మానశౌర్యపద్ధతి.

తే. ప్రాణిలోకంబుసంసార • పతితమగుట
వసుధపైగిట్టిపుట్టని • వాఁడుగలఁడె
వానిజన్మంబుసఫలమౌ • న్వానివలన
వంశమధికోన్నతి వహించి • వన్నెకెక్కు.

తే. కుసుమగుచ్ఛంబునకుఁబోలె • బొనఁగుశౌర్య
మానవంతునకివి రెండు • మహితగతులు
సకలజనమస్తకప్రదే • శముల నైన
వనమునందైన శీర్ణభావంబుగనుట.

మ. భువనశ్రేణివహించు శేషుఁడుఫణా • భోగంబుపైనంతతం
బవలీలన్ భరియించుఁ బృష్ఠమునఁ గూర్మాధీశ్వరుండాతనిన్
ధవళక్రోడవశాత్తుఁ జేయునతనిన్ • వారాశియశ్రాంతిచే
నవురా! ధీరచరిత్రసంపద లనం • ఖ్యాతప్రభావోన్నతుల్.

తే. అర్కకాంతము చేతనం • బయ్యు సవితృ
పాదములు సోఁకినంతనే • ప్రజ్వరిల్లుఁ
గాననభిమానవంతుఁడెం • దైన శత్రు
కృతతిరస్కారమెట్లు స • హింపనేర్చు.

అ ర్థ ప ద్ధ తి.

క. ఏనరునకు విత్తముగల
దానరుఁడు కులీనుఁ డధికుఁ • డార్యుఁడతం డే
ధీనిధి ధన్యుఁడు నేర్పరి
నానాగుణగణము కాంచ • నంబున నిలుచున్.

మ. యతిసంగంబునబాలుఁడాదరముచే • జ్యాభర్త దుర్మంత్రిచే
శ్రుతిహానిన్ ద్విజుఁడన్వయంబుఖలుచే • గ్రూశాప్తి చేశీల ము
ద్ధతిచే మిత్రత చూపులేమిఁగృషి మ • ద్యప్రాప్తిచే సిగ్గు దు
ర్మతిచేసంపదలున్ నశించుఁ జెడు న • ర్థంబుల్ ప్రమాదంబు
[నన్.]

క. దానము భోగము నాశము
పూనికతో మూఁడుగతులు • భువిధనమునకున్
దానము భోగము నెఱుఁగని
దీనునిధనమునకుఁగతి దృ • తీయమె పొసఁగున్

తే. ధరణి ధేనువుఁ బిదుకంగఁ • దలఁచితేని
జనులఁబోషింపుమధిప వ • త్సములమాడ్కి
జనులుపోషింపఁబడుచుండ • జగతికల్ప
లతతెఱంగున సకలఫ • లంబులొసఁగు.

దు ర్జ న ప ద్ధ తి.

తే. విద్యచేభూషితుండయి • వెలయుచున్నఁ
దొడరివర్జింపవగుఁజుమీ • దుర్జనుండు
చారుమాణిక్యభూషిత • శస్తమస్త
కంబయినపన్నగము భయం • కరముగాదె.

శా. హ్రీరవ్యాజముఁగాఁగ సువ్రతుని మా • యింగా శుచిం దం
[భిఁగా]
శూరున్ నిర్దయుఁగా మునిన్ విమతిఁగా • శ్రోత్రప్రియాలాపుని
స్సారుంగా బలవంతు గర్వితునిగా • సద్వక్త వాచాలుఁగాఁ
గ్రూరుం డెన్ని సుధీగుణంబు దురితా • రూఢంబు జేయుంగదా!

తే. మొదలఁ జూచినఁ గడుఁ గొప్ప • పిదపఁ గుఱుచ
యాదిఁ గొంచెము తర్వాత • నధికమగుచుఁ
దనరు దినపూర్వపరభాగ • జనితమయిన
చాయపోలికఁ గుజన స • జ్జనుల మైత్రి.

తే. కసవుచే, నీటిచే, మోద • కలనచేత
బ్రతుకు మృగమీన సజ్జన • ప్రకరమునకు
శబర కైవర్త సూచక • జనులు జగతిఁ
గారణము లేని పగవారు • గారె తలఁప.

సు జ న ప ద్ధ తి.

ఉ. ఆపదలందు ధైర్యగుణ,• మంచిత సంపదలందుఁ దాల్మియున్
భూపసభాంతరాళమునఁ • బుష్కలవాక్చతురత్వ మాజిబా
హాపటుశక్తియున్ యశము • నందనురక్తియు విద్యయందు వాం
ఛాపరివృద్ధియున్ బ్రకృతి • సిద్ధగుణంబులు సజ్జనాళికిన్.

చ. కరమున నిత్యదానము ము ♦ ఖంబున సూనృతవాణి యాదల ♦
గురుచరణాభివాదన ము ♦ కుంఠితవీర్యము దోర్యుగంబునన్
దరహృదయంబునన్ విశద ♦ వర్తన మంచితవిద్య వీనులన్
సురుచిరభూషణంబు లివి ♦ శూరులకున్ సిరి లేనియప్పుడున్.

తే. సంపదలు గల్గుతఱి మహా ♦ జనులహృదయ
ముభినవోత్పలకోమలం ♦ బగుచు వెలయు
నాపదలు వొందునపుడు మ ♦ హామహీధ
రాశ్మసంఘాతకర్కశం ♦ బై తనర్చు.

మ. అసమానప్రియనీతివర్తనము ప్రా ♦ ణాంతంబునందున్ మలీ
మసమగ్రాహ్యమదుష్టయాచనమసం ♦ పత్ప్రార్థనాభావమున్
వ్యసనావాప్తి నిధైర్యముం బుధజనా ♦ త్యంతానుకూలత్వమి
యసిధారావ్రతచర్య యెవ్వఁడు మహా ♦ ర్యశ్రేణికిం దెల్పెనో!

ఉ. నీరము తప్తలోహమున ♦ నిల్చి యనామకమై నశించు నా
నీరమె ముత్యమట్లు నళి ♦ నీదళసంస్థితమై తనర్చు నా
నీరమె శుక్తిలోఁ బడి మ ♦ ణిత్వముగాంచు సమంచితప్రభం
బౌరుషవృత్తులిట్లధము ♦ మధ్యము నుత్తముఁ గొల్చువారికిన్.

చ. పతులగుచున్ మహోన్నతిఁద ♦ నర్చుచు నన్యగుణోక్తిచే,
[గుణో]
న్నతిఁ బ్రకటించుచుం బరజ ♦ నప్రియకార్యసమర్థతన్ సమం

చిత నిజకార్యసంగ్రహముఁ జేయుచు నిష్ఠురవాదులన్ క్షమా
ధృతి నిరసించుచుం బరఁగు ధీరులు పూజ్యులుగారె యేరికిన్.

పరోపకారపద్ధతి.

గీ. తరువు లతిరసఫలభార గురుతఁ గాంచు
నింగి వ్రేలుచు నమ్రత నొందు మేఘుఁ
డుద్ధతులుగారు బుధులు సమృద్ధిచేత
జగతి నుపకర్తలకు నిది సహజగుణము.

గీ. అమరుఁ జెవి శాస్త్రమునఁ గుండలమునఁ గాదు
వలయమున నొప్పదీవిచే వెలయుఁ బాణి
యురుదయాఢ్యుల మేను పరోపకార
కలన రాణించు గంధంబు వలనఁ గాదు.

తే. ద్యుమణి పద్మాకరము వికచముగఁ జేయుఁ
గుముదహర్షంబుఁ గావించు నమృతసూతి
యర్థితుఁడు గాక జలమిచ్చు నంబుధరుఁడు
సజ్జనులు దారె పరహితాచరణమతులు.

ఉ. తమ కార్యంబుఁ బరిత్యజించియుఁ బరార్థప్రాపకుల్ సజ్జనుల్
దమకార్యంబు ఘటించుచున్ బరహితార్థవ్యాపృతుల్ మ
[ధ్యముల్]

దమ కైయన్యహితార్థఘాతుకజనుల్ • దైత్యుల్ వృథాన్యార్థభం
గముగావించెడువారలెవ్వరొ యెఱుం • గన్ శక్యమే యేరికిన్.

తే. అఘమువలనమఱల్చు హి • తార్థకలితుఁ
జేయు గోప్యంబుదాఁచుఁ • బోషించుగుణము
విడువఁ డాపన్ను లేవడి • వేళనిచ్చు
మిత్రుఁ డీలక్షణంబుల • మెలఁగుచుండు.

ఉ. క్షీరముమున్నునీటికొసఁ • గెన్ స్వగుణంబులుదన్నుఁజేరుటన్
క్షీరముదప్తమౌటఁగని • చిచ్చుతికెన్ వెత చేజలంబు దు
ర్వారసుహృద్విపత్తిఁగని • వహ్నిఁజొరంజనెదుగ్ధమంతలో
నీరముఁగూడిశాంతమగు • నిట్టిమహాత్ముల మైత్రియీగతిన్

శా. ఆశాసంహరణంబునోర్మియుమద • త్యాగంబుదుర్దోషవాం
ఛాశూన్యత్వముసత్యమున్ బుధమతా • చారంబుసత్సేవయున్
వైశద్యంబునుశత్రులాలనము మా • న్యప్రీతియుంబ్రశ్రియ
శ్రీశాలిత్వముదీనులందుగృపయున్ • శిష్టాలికిన్ ధర్మముల్.

చ. హృదయవచశ్శరీరముల • నెంతయుఁబుణ్యసుధాపరిపూ
[ర్ణులై]
ముదముబహూపకారముల • మూఁడుజగంబులకున్ ఘటిం
[చుచున్]
వదలకసాధుసద్గుణల • వంబులుగొండలు సేసిమెచ్చుచున్
మదిని వికాసయుక్తులగు • మాన్యులుగొందఱువొల్తురిద్ధరన్

ధైర్యపద్ధతి.

తే. తనిసిరే వేల్పులుదధి ర • త్నములచేత
వెఱచిరే ఘోరకాకోల • విషముచేత
విడిచిరే యత్నమమృతంబు • వొడముదనుక
నిశ్చితార్థంబు వదలరు • నిపుణమతులు.

శా. ఆరంభింపరు నీచమానవులు వి • ఘ్నాయాసనంత్రస్తులై
యారంభించి పరిత్యజింతురు రువి • ఘ్నాయత్తులైమధ్యముల్
ధీరుల్ విఘ్ననిహన్యమానులగుచున్ • ధృత్యున్నతోత్సా [హులై]
ప్రారబ్ధార్థము లుజ్జగింపరుసుమీ • ప్రజ్ఞానిధుల్ గావునన్.

మ. ఒకచో నేలనుబవ్వళించు, నొకచో • నొప్పారుఁబూసెజ్జపై
నొకచో శాకములారగించు నొకచో • నుత్కృష్టశాల్యోదనం
బొకచో బొంతధరించునొక్కొకతఱిన్ • యోగ్యాంబరశ్రేణిలె
క్కకురానీయఁడు కార్యసాధకుఁడుదుః • ఖంబున్ సుఖంబున్ [మదిన్.]

శా. నీతిప్రౌఢవిహారులైన నిపుణుల్ • నిందింపనీ మెచ్చనీ
ఖ్యాతిం జెందినసంపదల్ నిలువనీ • గాఢంబుగాసాఁగనీ
ఘాతంబప్పుడపొందనీనియతిమై • కానీయుగాంతంబునన్
నీతిశ్లాఘ్యపదంబుదప్పరుగదా • నిత్యంబుధీరోత్తముల్.

గీ. నియతిచేతఁ గదర్థితుం • డయిన ధైర్య
పరుని ధైర్యగుణంబు మా • న్పంగఁ దరమె?
క్రిందు సేయంగఁబడినట్టి • కృష్ణపథుని
కీలలెందయిన మీఁదుగాఁ • గెరలుఁ గాదె?

చ. ఉన్నతరపర్వతాగ్రమున • నుండి దృఢంబగు ఱాతిమీఁద స
త్వరముగఁ ద్రెళ్లి కాయము హ • తంబుగఁ జేయుట మేలు గాలిమే
ఫణిదొరవాతఁ గేలిడుట • బాగు హుతాశనమధ్యపాతమున్
పరమగుఁ జారుశీలగుణ • వర్జనమర్హము గాదు చూడఁగన్.

చ. అతనికి వార్ధి కుల్యయగు • నగ్ని జలంబగు మేరుశైలమం
చిత శిలలీలనుండు మద • సింహము జింక తెఱంగుఁ దాల్చుఁ గో
పితఫణి పూలదండ యగు • భీష్మవిషంబు సుధారసంబగున్
క్షితిజనసమ్మతంబగు సు • శీలమెవ్వనియందు శోభిలున్.

తే. ఖండితంబయ్యు భూజంబు • పెంపు మొలచు
క్షీణుఁడయ్యు ననభివృద్ధిఁ • జెందు సోముఁ
డివ్విధము నవిచారించి • యొడలు డెగిన
జనములకుఁ దాపమొందరు • సాధుజనులు.

ఉ. జానుగ భూతికిం దొడవు • సజ్జనభావము శౌర్యలక్ష్మికిన్
మౌనము నీతివిద్యకు శ • మంబు సుబుద్ధికి విత్తవృద్ధికిన్
దానము బాల్మిశక్తికిని • ధర్మనిరోధికదంభవృత్తియుం
బూనికతోడ సర్వగుణ • భూషణమెన్నఁగ శీలమే సుమీ.

దైవపద్ధతి.

క. కందుకమువోలె సుజనుఁడు
గ్రిందంబడి మగుడ మీఁది కిన్నెగయుసుమీ
మందుఁడు మృత్పిండమువలె
గ్రిందంబడి యడఁగియుండుఁ గృపణత్వమునన్.

చ. దొసఁగులు వచ్చువేళ గుణధుర్యులు ధైర్యగుణంబు స [ర్వముం]
బసచెడునంచుఁ జూచెదవు పాపపు దైవమ యీదురాగ్రహ
వ్యసనము మానుమాను ప్రళయంబున వీతనిజక్రమంబులై
నసిసెడవించుకంతయును సాగరముల్ గులపర్వతంబులున్.

విద్య.

గీ. విద్య యొసఁగును వినయంబు వినయమునను
బడయుఁ బాత్రత, పాత్రత వలన ధనము
ధనమువలనను ధర్మంబు దానివలన
నైహికాముష్మిక సుఖంబు లందు నరుఁడు.

క. ధనమును విద్యయు వంశం
బును దుర్మతులకుమదంబుఁ • బొనరించును స
జ్జను లైనవారికడఁకువ
యును వినయము నివియె తెచ్చు • నుర్వీనాథా.

సత్యము—సూనృతము.

చ. నుత జలపూరితంబులగు • నూతులునూఱిటికంటె సూనృత
వ్రతయొక బా[illegible]లు మఱి • బావులునూఱిటికంటెనొ
[క్రతు]
క్రతువది మేలు తత్క్రతు • శతంబునకంటె సుతుండు మేలు త
త్సుత శతకంబుకంటెనొక • సూనృతవాక్యము మేలు సూడఁగన్.

క. వెలయంగ నశ్వమేధం
బులు వేయునునొక్కసత్య • మును నిరుగడలం
దులనిడి తూఁపఁగ సత్యము
వలననములు సూపు గౌర • వంబున పేర్మిన్.

తే. సర్వతీర్థాభిగమనంబు • సర్వవేద
సమధిగమము సత్యంబుతో • సరియుఁగావ
మెఱుఁగుమెల్లధర్మంబుల • కెందుఁ బెద్ద
యందురిసత్యంబుధర్మజ్ఞు • లైనమునులు

క. ధీరమతియుక్తిఁ జేసి వి
చారింపఁగ నిశ్చయంబు • సర్వజనస్వ
ర్గారోహణసోపానం
బారఁగ ~~ధర్మ్మం~~ సత్యంబ చూవె • యతిరమ్యముగన్.

క. సమతయుఁ దమమ్ముఁ దితిక్షయు
నమత్సరము హ్రీయు ధృతియు • ననసూయార్య
త్వములు నహింసాదాన
క్షమాత్యజనసూనృతములు • సత్యముమూర్తుల్.

క. సత్యాకృతులగుగుణములు
నిత్యానుష్ఠితసమగ్ర • నిర్మలయోగ
స్థిత్యభిముఖునకు సులభము
లత్యంతసుఖప్రదంబు • లవికార్యంబుల్.

చ. కుదురుసమస్తధర్మముల • కున్ వినుసర్వముయోగమోక్షస
త్ప్రదములుసత్యవాక్యములు • పాపముసత్యముకంటెనొండు లే
దుతలఁపనశ్వమేధములు • దొమ్మదినూఱులువెండినూఱునై
యొదవిననీడుగావు భర • తోత్తమ సత్యముతోడనారయన్

అనృతదోషము.

ఆ. ధర్మవేత్తఁగిదానిఁ • దా నొండుగా లాభ
లోభపక్షపాత • లోలబుద్ధి

సభలనెవ్వఁడేని • సభ్యుఁడై పలుకువాఁ
డనృతదోషఫలము • ననుభవించు.

క. తనయెఱిఁగినయర్థంబొరుఁ
డనఘాయిదియెట్లుసెప్పు • మనియడిగినఁ జె
ప్పనివాఁడును సత్యము సె
ప్పనివాఁడును ఘోరనరక • పంకమునఁబడున్.

ఆ. సభకువచ్చి ధర్మ • సందేహమడిగిన
నెఱిఁగి చెప్పకుండి రేని • సభ్యు
లనృతదోషఫలము • నందర్ధమొందుదు
రనిరిధర్మవేదు • లైన మునులు.

జ్ఞానము.

క. జ్ఞానము మదమానంబుల
మానుచుసుజనులకునిచ్చు • మఱికొందఱకున్
జ్ఞానికిఁగామికివిజన
స్థానము ముక్తియునురక్తి • దానొసఁగుగతిన్.

అజ్ఞానము.

క. రోషము శోకము రాగ
ద్వేషములభిమానదర్ప ♦ వేగాలస్య
శేషము లజ్ఞానమని మ
నీషిజనముసెప్పు మాన ♦ నీయచరిత్రా.

ధర్మము.

క. చలము సిరి చలము ప్రాణము
చలమరయఁగ జీవనంబు ♦ జవ్వనమతిచం
చలమగు సంసారమునం
దలఁపఁగనిశ్చలనమొక్క ♦ ధర్మముకాదే.

క. ధర్మజ్ఞులైనపురుషులు
ధర్మమునకుబాధసేయు ♦ ధర్మమునెందున్
ధర్మముగామదిఁ దలఁపరు
ధర్మము సర్వంబునకుహి ♦ తంబుగవలయున్.

కం. తనకులధర్మము విడువక
మనుటపరమధర్మమండ్రు ♦ మాన్యులుచిత్తం

బునఁగృపగలుగుటముఖ్యాపుఁ
బనిసైరణవలయునఖిల • భావములందున్.

క. ధార్మికులు సలుపునుత్తము
కర్మముఁ జెడునాఁడునాస్తి • కజనముపినుమా
దుర్మతుల తెఱఁగుఁగనుఁగొని
ధర్మమునెడఁ బ్రీతివదలఁ దగదుబుధునకున్

క. శరణం బని వచ్చిన భీ
కరశతురుని నయినఁ బ్రీతిఁ • గావఁగవలయుం
గరుణాపరుల తెఱం గిది
యిరువుగ సరిగావు దీని • కేధర్మంబుల్.

ఉత్తమగుణములు.

క. మనముప వేరమి దలఁపమి
యునుసత్యమచిత్తుఁడగుట • యానుగుణములు కై
కొనిదోషంబులువిడుచుట
యానునుత్తముఁడైనపురుషు • నుత్తమగుణముల్

శీలము.

క. ఒలసిమనోవాక్కాయం
బులఁద్రోహభావ మఖిల • భూతములయెడం
గలిమి వినుశీలమది మే
లొలయించును దానసుల్ల • మూన్నమువుత్రా.

క. పరహితము సిగ్గుపాటుం
బొరయక యుండంగ నెదిరి • బోధించుటయున్
సరసముదయంబు పొగడెడు
చరితము శీలమున కంగ •సంపద వత్సా.

తే. సత్కులంబునఁబుట్టుట • సకలవేద
ములుఁబురాణంబులును శాస్త్ర • ములునుజదువు
టయును సద్గతిఁజేయఁబ్రో • థములుగావు
శీలసామగ్రిలేని దు• శ్చేష్టితునకు.

క్షమ.

క. క్షమగలవానికిఁబృథ్వి
సమునాకు నిత్యంబు విజయ • సంసిద్ధియగున్.

క్షమియైనవానిభుజ వి
క్రిమముగఁడున్ వెలయు సర్వ • కార్యక్షమమై.

ఆ. క్షమయతాల్చియుండఁ • జనదెల్లపొద్దుఁదే
జంబతాల్చియుండఁ • జనదుపతికి
సంతతక్షముందు • సంతతతేజుండు
నగుటదోషమందు • రనఘమతులు.

క. క్షమ లేని తపసితపమును
బ్రిమత్తుసంపదయుధర్మ • బాహ్యపభురా
జ్యమువిన్నకుంభమునఁ దో
యములట్టుల యధ్రువంబు • లగు నివియెల్లన్.

క. క్షమ మేలగునై ననతి
క్షమదైన్యముఁదెచ్చునెదురు • గర్వించినఁ గ
య్యమువోడిచిగెలిచియరిశే
షము నెడసదయక్షమావి • శదుఁడగుటొప్పన్.

సీ. క్రోధంబు పాపంబు • క్రోధంబు ననచేసి
యగుఁజువ్వె ధర్మాత్మ • మార్థహాని
గడుఁగ్రోధి కర్జంబు • గానరదు కుద్ధుండు
గురునైనన నిందించుఁ • గుద్ధుఁడైన
వాఁడవధ్యులనైన • వధియించు మఱియాత్మ
ఘాతంబుసేయుంగఁ • గడఁగుఁగుద్ధుఁ

ఉనస్వామ్యనృపులకు ధ ♦ ర్మానుబంధులకిట్టి
క్రోధంబు దాల్చుట ♦ గుణమె చెప్పుమ.

ఆ. యెఱుకగలమహాత్ము ♦ డెఱుకయున్ జలముల
నార్చుఁగ్రోధమను మ ♦ హానలంబు
క్రోధవర్జితుండు ♦ గుఱుకొనితేజంబు
దాల్చుదేశకాల ♦ తత్త్వమెఱిఁగి.

మిత్రుఁడు.

జ. మిత్రుం డైహికములునా
ముత్రికములునైనభద్ర ♦ ములుదలకొలుపున్
మిత్రధనంబులలోనను
మిత్రుఁడ యెక్కుడనుమాట ♦ మెత్తురుప్రాజ్ఞుల్.

క. ఉత్తమకులజుఁడు సుగుణా
యత్తుఁడు సస్నేహమతియు ♦ నగుమిత్త్రునకుం
జిత్తమెలర్పు తెఱంగునఁ
బొత్తు మనఁగవలయు శుభముఁ ♦ బొందవలసినన్.

చ. ధనపతితోఁదరిద్రునకుఁ ♦ దత్త్వవిదుండగువానితోడమూ
ర్ఖునకుఁబ్రశాంతుతోడఁగడుఁ ♦ గ్రూరునకున్ రణశూరుతోడభీ

రునకు వరూఢితోడ నవ • రూఢికిసజ్జనుతోడఁ గష్ట దు
ర్జనునకు నెవ్విధంబునను • సఖ్యము దానోడఁగూడ నేర్చునే.

క. సమశీలవ్రతయుతులకు
సమధనవంతులకుసమసు• చారిత్రులకుం
దమలోసఖ్యమునువివా
హమునగుఁగా కగునెరెండు • ననమానులకున్.

దుష్కృతి.

క. కఱవుపయిఁగఱవువొరయుచు
వెఱవుపయిన్ వెఱవుదోఁప • విడువనియిడుమం
దొఱఁగమిపైఁబురుషుఁడిదుమఁ
దొఱఁగమిఁజేడ్పడుచునడచు • దుష్కర్మములన్

సుకృతి.

ఆ. ఉత్సవంబుమీఁద•నుత్సవమందుచు
సుఖముమీఁద సుఖము • సొప్పడంగఁ
బుణ్యపదముమీఁదఁ • బుణ్యపదంబున
కరుగు నరుఁడు సుకృతి • యైననధిప.

కాపురుషులు.

క. పలుమఱు శపథంబులు నం
జలియును నభివాదనమును • సాటుక్రియ భా
షలు మిథ్యావినయంబులుఁ
గలయవిదుష్టస్వభావ • కాపురుషులకున్.

దుర్వినీతులు.

క. తగునిదితగదనిమొదలో
వగవకసాధుఁకుఁజేవ • వారలకెగ్గుల్
మొగిఁజేయు దుర్వినీతుల
కగు ననిమిత్తాగమంబు • లయినభయంబుల్.

అక్రోధనుఁడు.

క. అనుపమనియమాన్వితులై
యనూనదక్షిణలఁగ్రతు స • హస్రంబులుసే
సినవారికంటెనక్రో
ధనుఁడు గరంబధికుఁడండ్రు • తత్త్వవిధిజ్ఞుల్.

క. అలిగిన నలుగక యెగ్గులు
పలికిన మఱి విననియట్లు ♦ ప్రతివచనంబుల్
వలుకక బన్నము వడి యెదఁ
దలఁపక యున్నతఁడ చూవె ♦ ధర్మజ్ఞుఁడిలన్.

దానము.

క. ఇచ్చునది ధనము పాత్రున
కచ్చుగ నొరు వేఁడకుండు ♦ నది యభిముఖులై
వచ్చిన పూజార్థులవృథ
పుచ్చక సేయునది సర్వ ♦ భూతప్రీతిన్.

ద్యూతము.

ఆ. కుటిలమార్గులయిన ♦ కుత్సితకితవుల
తోడఁ గడఁగి జూద ♦ మాడఁ జనదు
దానఁ జేసి యర్థ ♦ ధర్మవివర్జితు
లగుదు రెట్టివారు ♦ జగములోన.

దుర్జనుఁడు.

క. తనకిమ్మగునంతకు దు
ర్జనుఁడిష్టుఁడపోలెనుండి • సర్పమపోలెం
దనకిమ్మగుడును గఱచును
ఘనదారుణకర్మగరళ • ఘనదంష్ట్రిలచేన్.

క. తనకపకారము సేసిన
జనుఁడల్పుండనుచునమ్మ • జడమతివై చే
కొనఁజన దించుకముల్లయి
వను బాదతలముననున్న • నడవఁగనగునే.

క. ధృతిసెడి వేఁడెదువానిని
నతిథిని నభ్యాగతునిభ•యస్థుని శరణా
గతుఁజంపుట కొడఁబడుదు
ర్మతి కిహాముంబరముఁగలదె • మదిఁబరికింపన్.

దుర్జనసంపద.

క. మదమలినమనస్కుఁడరుం
తుదుఁడు నృశంసుఁడనఁబరఁగు • దుర్జనునకుసం

పదరెడలయ్యును నాతని
మొదలిటిసంపదలతో స • మూలంబు చెడున్.

క లి మి.

క. కలిమియ చుట్టలఁ జేర్చుం
గలిమియ చెలులను ఘటించుఁ • గలిమియ శౌర్యో
జ్జ్వలుఁడనిపించుం గలిమియ
పలువురుసద్బుద్ధియనఁగఁ • బరఁగం జేయున్.

స త్సం గ ము.

క. తిలలును నీళ్లును వస్త్రం
బులుఁబుష్ప సుగంధవాస • మున సౌరభముం
బొలుపెసఁగఁదాల్చుఁగావున
నలయక సత్సంగమమున • నగుసద్గుణముల్.

స త్య వ చు లు.

ఉ. కాలిమి బేర్చువారలును • ధర్మవిధిజ్ఞులు సత్యవంతులున్
లోలతలేనివారు మద • లోభనిరర్థకకోపహీనులు

స్నీలసమేతులుం బలుక • నేర్చుటకార్యముకాన్పు పెంపుమైఁ
జాలుటగల్గుభృత్యులును • సంపద సేయుదు రాత్మభర్తకున్

ఆరుష్కలు.

క. శారీరమానసమహా
దారుణదుఃఖములఁ జేసి • తఱిఁగి శరీరుల్
క్రూరతరబాధఁ బొందుదు
రా రెంటిని జెఱుతు రార్యు • లమలినబుద్ధిన్.

లోభము.

క. వినులోభమునజ్ఞానం
బునుసదృశఫలప్రదములు • పుట్టునులోభం
బునవజ్ఞానముగావున
జననాయక! లోభముడుగ • సౌఖ్యములొందున్.

తృష్ణ.

క. ఆదిసర్వదోషములకా
స్పదమదిదురితక్రియాను • బంధంబులకున్

మొదలు నిరంతరదుఃఖ
పరిదమనిమదినెఱిఁగిత్రుష్ణఁ • బాతురుసుమతుల్.

పుత్రప్రేమ.

ఆ. ఎల్లనెయ్యములకుఁ • దల్లిదండ్రులయందు
సుతులవలనినెయ్య • మతిశయంబు
ధనముయెంతగలిగి • ననుసుతరహితుల
కెమ్మెయినిమనఃప్రి • యమ్ములేదు.

మద్యపానము.

ఆ. మొదలిపెక్కుజన్మ • ములఁబుణ్యకర్మముల్
పరఁగఁబెక్కుసేసి • పడయఁబడిన
యట్టియెఱుక జనుల • కాక్షణమాత్రిన
చెఱుచుమద్యసేవ • సేయనగునె?

సంఘబలము.

తే. బలముగలవానిఁబలువురు • బలవిహీను
లొక్కపైకూడినిగ్గింతు • రుత్సహించి

మధువుఁ గొన నుత్సహించిన • మనుజుఁ బట్టి
కుట్టి నిర్జించు మధుకర • కులము నట్లు.

ఆ. కీర్తి లేని వాని • కిని జీవనంబు ని
రర్థకంబు సూవె • యవని మీఁద
నిత్యమయిన ధనము • నిర్మల కీర్తియె
యట్టి కీర్తి వడయు • టశ్రమంబె?

క. ఇలఁ గీర్తి యెంతకాలము
గలిగి ప్రవర్తిల్లు నంత • కాలంబును ని
త్యులకారె కీర్తి గలపు
ణ్యులు; కీర్తి విహీనుఁ డెందు • నుం బూజ్యుండే!

అపాత్రదానము.

ఆ. పునుకఁ గుక్కతిత్తిఁ • బోసిన పాలును
శ్లథికనిండఁ బోరయు • నట్లు దుష్ట

మైయపాత్రవిషయ ♦ మగునీగివృధవోవు
నిచ్చుచోటఁ బాత్ర ♦ మెఱుఁగవలయు.

ప్రజ్ఞ.

క. ప్రజ్ఞయ ప్రతిష్ఠ లాభము
ప్రజ్ఞయ నాకంబనంగఁ ♦ బ్రజ్ఞయచువ్వే
ప్రజ్ఞయ కైవల్యంబును
బ్రజ్ఞాసాధ్యములుగాని ♦ పనులుంగలవే.

కా మ ము.

క. శోకశ్రమతృష్ణలకున్
నీకలిమియమూలమగుట ♦ నీకగపడువాఁ
డేకర్తవ్యముగానం
డోకామమ! నిన్నుఁ దొఱఁగి ♦ యుండెదసుఖినై.

క. నీవాసపఱుపధనములు
గావించెదఁబో వినాశ ♦ కములనుదుపఁగా

నీవశమె కానినీచెడు
లేవఁగ వుం దేదు పెనుప ♦ దేవైన్యంబున్.

చ. సులభ మొదుర్లభంబాయని♦చూడనెఱుంగవుగన్నదానిపై
నలముదుకామమా! యిదుమ♦లందఁగఁజేయుదునిందు లేమిటం
గలుగదు నీకు, నీ తెఱఁగ♦గాధరసాతలభంగి నీవు స
న్ప్లలమునఁబోకయుండినినుఁ♦బుచ్చెద బచ్చెనరూపుపోకులన్.

తే. ధనముచేటున విసివి నా ♦ మనమునిన్ను
నీడవిడిచెనో కామమ ! ♦ యేనుశాంతి
దాంతిసత్యక్షమాభూత ♦ దయలఁజెంది
నాఁడ, లోభాదులొందవు♦ నన్నునింక.

తే. కామసుఖదివ్యసుఖములు ♦ కాంతుఁదొఱఁగు
మేలిషోడశాంశంబునఁ ♦ బోలలేవు,
గానకామమ! నినుశత్రు ♦ కరణిఁజంపి
బ్రహ్మపురముననుండెద ♦ రాజుఁబోలె.

కీడు మేలు.

క. చనినఁజను నున్ననుండు
న్మనుజుఁడొకటిసేయఁజేయు ♦నరనాయక! తో

దనతగిలినీడవోలెను
వినుచేసినకీడుమేలు • విడువవువానిన్.

సుఖదుఃఖములు.

క. సమయం బైనను గనుమఘ
లము లెట్టులందోఁచుఁ దరువు • లం దటితోఁ గ
ర్మములం బొదవున్ సుఖదుః
ఖము లట్టుల, నిష్ప్రియత్న • కలితోద్భాతిన్.

ఆ. బ్రిదుకు చేటు పొగడు • వడుటదూఱొందుట
యీగి వేడుకొనుట • యిట్లు మఱియుఁ
గలుగు సౌఖ్య దుఃఖ • ములు వచ్చు నెడనెడ
వాని కింత యేల • వగవ నధిప!

తే. సుమతులు గ్రహింప రెండు వా • క్యములలోన
నిర్వాదించెద సుఖదుఃఖ • నియమములను
సర్వమాత్మ వశంబులు • సౌఖ్యదములు,
పరవశములన్నియును దుఃఖ • భాజనములు.

ఆ ర ణ్య మా ర్గ ము.

క. తెలిసికొనఁబడయరొరులా
ర్యుల పోయెడి తెరువులరసి • యును, జడలంబ
త్తులు, నీళ్లలోన మీనం
బులు వోయెడు త్రోవలెఱుఁగఁ • బోలునె యధిపా

క. ఐననుగాఢనిరూపణ
మానసుఁడై యార్యజనుల • మహితవచనముల్
వీనులవినుచుధర్మము
లైనవి సేయంగఁ దప్ప • కగుఁదత్ఫలముల్.

అధికమతులు—అల్పబుద్ధులు.

ఆ. కార్యగతుల తెలియఁగు • కలరూపు సెప్పిన
నధికమతులుదాని • నాదరింతు
రల్పకార్యబుద్ధు • లగువారలకునది
విరసకారణంబు • విషముపోలె.

స ప్త వ్య స నము లు.

తే. వెలఁది జూదంబు పానంబు • వేఁట పలుకు
పల్లదంబును దండంబుఁ • బరుసఁదనము

సామున్ నిచ్చ్రియోజనముగ • వమ్మసేత
యనెడు సప్తవ్యసనములఁ • జనదు తగుల.

కృతఘ్నత.

చ. ఒకరునిచేతి ప్రోపునను దదున్నతిప్రాపునుగాంచి యెల్లవెం
టకునుగొఱంత లేక పొగ • డందగు సంపదనొంది యట్టిదా
తకుఁ దుదిఁ గీడు సేసినకృ • తఘ్నునిపీనుఁగునైన రోఁతపు
ట్టక కబళింపఁ గుక్కలును • డంబడునే ? కురువంశవర్ధనా !

కార్యసిద్ధి.

ఆ. కమియఁ బండకుండఁ • గాయఁగోసినఁ జవి
చేకుఁగాదు విత్త • చేటుఁ గలుగుఁ
బక్వమగుదుఁగోయ • ఫలమిచ్చుఁ జెడదు బీ
జంబుఁ గార్యసిద్ధి • చందమిట్లు.
తే. మాలకరిపుష్పములఁ గోయు • మాడ్కిఁ, దేఁటి
పువ్వుఁ దేనియఁగ్రోలెడు • పోల్కి, నెదురు

గందకుండఁగఁగొనునది ♦ కార్యఫలము
బొగ్గులకుఁబోలెమొదలంటఁ ♦ బొడువఁజనదు.

అ స హ న ము.

క. పరులధనమునకు విద్యా
పరిణతికిం దేజమునకు ♦ బలమునకు మనం
బెరియఁగ నసహ్యపడు న
న్నరుఁడు దెవులు లేని వేద ♦ నంబడు నధిపా!

ప లు కుఁ బ డి.

క. మనమునకుఁ బ్రియంబును హిత
మును బథ్యముఁ దథ్యమును న ♦ మోఘము మధురం
బును బరిమితమును నగుపలు
కొనరఁగ బలుకునది ధర్మ ♦ యుతముగ సభలన్.

క. చెలిమియుఁ బగయును దెలివియుఁ
గలఁకయు ధర్మంబుఁ బాప ♦ గతియును బెంపుం
దులువతనంబును వచ్చును
బలుకుఁబడిన, కానపొసఁగఁ ♦ బలుకఁగవలయున్.

క. తనువునవిఱిఁగినయలుఁగుల
ననువునఁబుచ్చంగవచ్చు ♦ నతినిష్ఠురతన్
మనమునఁనాటినమాటలు
వినుమెన్నియుపాయములను ♦ వెడలునెయధిపా!

నీ తి.

ఆ. నీతి లేనివాని ♦ నిందింతురిలోకులు
లేదుసేగిలాతి ♦ లేకయున్నఁ
గానమానవుండు ♦ పూనికనయవిద్య
గడనసేయమొదలఁ ♦ గడఁగవలయు.

ఉ. నీతిపథంబునన్ బ్రిదుక ♦ నేర్చుటయుత్తమథంగి, శౌర్యసం
జాతములైకరంబలరు ♦ సంపదలొందుటమధ్యవృత్తి, య
స్ఫీతములైన భారవహ ♦ జీవనముల్ దలఁపం గనిష్ఠముల్,
నీతికిబాహ్యులైనధర ♦ నీవర మెత్తురె వారినుత్తముల్.

రూ ప ము.

సీ. స్వరమె రూపంబు పరభృత ♦ వర్గమునకుఁ
గాత్రిత్రుడితనంబెరూపంబు ♦ కోమలులకు

విద్యయే రూపము కురూప • వితతికెల్ల
శాంతియే రూపమెప్పుడు • సంయములకు.

బాంధవులు.

గీ. ఆర్గురే బాంధవులు లోక • మందు సూవె
సత్యమే తల్లి, జ్ఞానమే • జన్మదాత,
ధర్మమే తోడఁబుట్టువు • దయయె హితుఁడు,
శాంతియే ధర్మచారిణి • క్షమయె కొడుకు.

ఉపకృతి—అపకృతి.

గీ. పలికెదశతాధికగ్రంథ • భావమెల్లఁ
దేటతెల్లంబుగా నొక్క • మాటలోనె
పుడమిని బరోపకృతిసేఁత • పుణ్యమునకె
పరుల కపకృతిసేఁత పా • పంబుకొఱకె.

ఐకమత్యము.

చ. కరితురగాదిఘట్టనయు • గాలియునొంపదెయొంటియున్నయ
త్తరువున నేకభూరుహా వి • తానము గుంపయి పేర్చిబాధలం

బోరయునె యన్నదమ్ములును • బొందిననేరిక సాధ్యులట్లుగా
కెరవయినిల్చినం గెలని • కెల్లిదమై పటిపోదు రెంతయున్.

స్వార్థత్యాగులు.

క. కారణము లేకయును నుప
కారపరత్వమున నొరుల • కార్యంబులకున్
వారని యలజడిఁబడియెడు
వారలచూ యేదుగడయు • వారికి నధిపా.

సత్ప్రవర్తనము.

క. జనులకు నొడఁబాటగు విధ
మున నడచుచు లోకనింద్య•ములనుడుగుచు మీ
రినయొకనికలిమి కులుకక
మనుజులతోఁ బొందిపొసఁగి • మనుటొప్పు నృపా.
తే. తగినవేషంబు దన్నుఁదాన • పొగడుకొనమి
నొచ్చియున్న గీడ్డు వలుకమి • యిచ్చివగవ

కునికిదన కెంతనడవక ♦ యుప్పఁబథము
దప్పకుండుట నడవడి ♦ కొప్పుసేయు.

సజ్జనుఁడు.

క. తనులోకము గొనియాడఁగ
విని యుబ్బఁడు సజ్జనుండు ♦ వెండియుఁ గడుమే
లొనరించుఁ గీడొకించుక
యునుదనదెసఁ దోఁపనీక ♦ యుడుగుచువచ్చున్.

ఉత్తముఁడు.

క. పురుషుండు రెండు దెఱఁగుల
ధరనుత్తముఁడనఁగఁబరఁగుఁ ♦ దానెయ్యెడలం
బరుషములువలుకకునికిన్
దురితంబులు వొరయుపనులు ♦ దొఱఁగుటకతనన్.

పుణ్యపురుషులు.

తే. చల్లియుండియు సైరణ ♦ సేయునతఁడుఁ
పేదవడియునుసర్థికిఁ ♦ బ్రియముతోడ

తనకుఁగళత్రంగనిచ్చిన • తండ్రుఁబుణ్య
పురుషులని చెప్పిరార్యులు • బుధవరేణ్య.

౫౮ పు.

క. వగ బలముదఱుఁగు గూపఱు
వగచిన మతిదప్పుఁ దెవ్వులు • వచ్చుం దూరన్
వగచినలంగినఁ బ్రియమగుఁ
బగతురకును, వగచుటుడుగు • పార్థివముఖ్యా.

౬౮.

ఆ. పగయకలిగెనేని • పాముణ్నయింటిలో
నున్నయట్లకాక • యూఱడిల్లి
యుండునెట్లుచిత్త • మొకమాటుఁగావున
వలవదధికదీర్ఘ • వైరవృత్తి.

ఉ. పగయడఁగించుకొంతయుశు • భంబది లెస్సయదంగు నేపగ౦
బగవగఁగొన్న మారొక్కనక • పల్కకయుండఁగవచ్చునేకదుం

జగమొదలెత్తిపోవఁ బగ ♦ దీర్పఁగ వచ్చిన గార్యమొందునే
మగఁటిఁ దలంచినంతఁ గతు ♦ మేలిమి లేమిధ్రువంబు కేశవా!

సేవాధర్మములు.

క. ఎఱిఁగెడువారికి నైనను
గఱపక తక్కరుచితప్ర ♦ కారము శుభముం
గొఱలు హితులట్లగుట నం
దఱకును జెప్పంగవలయుఁ ♦ దగియెడుబుద్ధుల్.

క. తగఁ జొచ్చి తనకు నర్హం
బగు నెడఁ గూర్చుండి రూప ♦ మవికృత వేషం
బుగ సమయ మెఱిఁగి కొలిచిన
జగతీవల్లభున కతఁడు ♦ సమ్మాన్యుఁడగున్.

క. నరనాథుఁ గొలిచియలవడఁ
దిరిగితి వాకేమియనుచుఁ ♦ దేఁకువ వేమిన్
మరియాద దప్పమెఱఁగినఁ
బురుషార్థంబునకు హాని ♦ పుట్టకయున్నే.

ఉ. రాజగృహంబుకంటె సభ ♦ రామముగా నిలుగట్టఁ గూడదే
ఔరాజనృపాలుఁ డాకృతికి ♦ నొప్పగు వేషములాచరించునే

రాజవిహారముల్ సలుప • నుల్లమునంగడువేడ్కఁ జేయునే
రాజవిదగ్ధుఁ డైపలుకు • నొద్దులకుందగునట్లు సేయుఁగన్.

క. పుత్త్రులు పౌత్త్రులు భ్రాతలు
మిత్త్రులనరు రాజులాజ్ఞ • మిగిలినచోటన్
శత్త్రులకాఁదమయంబుకకుఁ
బాత్రము సేయుదురు నిజము • భస్థితిపొంటెన్.

క. చనువాని చేయుకార్యం
బునకడ్డముసొచ్చి నేరు • పునమెలఁగుచుఁదా
నునుబయిఁబూసికొనుటఁ దన
మును మెలఁగిన మెలకువకును • ముప్పగుఁబిదపన్

ఆ. రాజునొద్దఁబలువు • రకు సంకటముగాఁగఁ
దిరుగుపనులకెంత • తేజమయిన
వాని బుద్ధిగలుగు • వారొల్ల రదిమీఁదఁ
జేటుదెచ్చుటెట్లు • సిద్ధమగుట.

క. ఊరకయుండక వలువుర
తోరవమెసఁగంగఁబలుకఁ • దొడరుపకమతిం
జేరువఁగలనాగరికులుఁ
దారఁగలసిపలుకవలయు • ధరణీశుకడన్.

క. వేఱొక తెఱఁగుననొరులకు
మాటాడకయునికిలెస్స • మనుజేంద్రుకడం

దీటమిగలచోటులఁదా
మీటికడఁగివచ్చిపంపు ♦ మెయికొనవలయున్.

చ. ధరణిపుచక్కఁగట్టెదుదు ♦ దక్కఁపిఉండుముగానియట్లుగా
నిరుగెలసందగంగొలిచి♦యేమనునోయెటునూచునోక్కఁయె
వ్వరిదెసనెప్పుడేతలఁపు ♦ వచ్చునోయీతనికంచుఁజూడ్కఁసు
స్థిరముగఁదన్ముఖంబునన♦చేర్చుచునుండుటనీతి కొల్వునన్.

క. నగళులలోపలిమాటలు
దగునేవెలినుగ్గడింపఁ ♦ దనకేర్పడనోం
దుగదంబుట్టినఁ బతివిన
నగుపనిచెప్పెడిదిగాక ♦ యాతనితోడన్.

క. అంతిపురముచుట్టతికం
బెంతయుఁగీడంతకంటె ♦ నెగ్గు తదీయో
పాంతచరకుబ్జవామన
కాంతాదులతోడిపొందు ♦ కలిమిభటునకున్.

ఆ. ఉత్తమాసనములు ♦ నుత్కృష్టవాహనం
బులునుగరుణఁదమకు ♦ భూమిపాలుఁ
డీక తారమెక్కు ♦ టెంతటిమన్నన
గలుగువారికైనఁ ♦ గార్యమగునె.

క. మన్ననకుబ్బకయవమతి
దన్నొంధినను)కఁబడక ♦ ధరణీశుకడన్

మున్నున్నయట్లమెలఁగిన
యన్నరునకుశుభములొదవు • నాపదలడఁగున్.

క. జనపతియెవ్వరికైనను
మనుపఁజెఱుపఁబూనియునికి • మదిఁదెలియనతం
గనయేనిఁదానువెలివ్రు
చ్చునెమ్మునుమున్నెట్టిపాల • జెందునుదానిన్.

ఉ. ఎండకువానకోర్చితన • యిల్లువ్రివాసపుఁజోటునాకయా
కొందుసలంగుదున్ నిమర • కుందతిరప్పెదు దప్పిపుట్టినా
కృండనయెట్లకోయనక • కార్యము ముట్టినచోటనేలినా
తండొకచాయచూపినను • దత్పరతంబనిసేయుటొప్పగున్.

క. తానెంతయాప్తుఁడైన మ
హీనాయకుసొమ్ముస్రొము • సొమ్ములుగాలో
నూనినభయమునఁబొరయక
మూనినఁగాకేలకలుగు • మానముబ్రదుకున్.

ఆ. ఆవులింత తుమ్ము • హాసంబు నిష్ఠీవ
నంబు గుప్తవర్త • నములుగాఁగఁ
జలుపవలయున్నృపతి • గొలువున్నవారల బా
హిరములైనఁగెలని • కెగ్గులగుట.

క. వైరులదూతలునేరవగు
వారునిరాకృతులుఁబాప • వర్తులుఁదమకుం

చేరువగావర్తించుట
నేరమితుదిఁబోయిచేటు ♦ నిందయువచ్చున్.

౭. వసుమతీశుపాల ♦ వర్తించునేనుంగు
తోడనైన దోషు ♦ తోడనైన
వైరమగు తెలుంగు ♦ వలవదుగా నెంత
పూజ్యులైన జనుల ♦ పొందు లెస్స.

౮. కలిమికిభోగములకదా
ఫలమనితనుమెఱపిబయలు ♦ వడఁ బెల్లుగవి
చ్చలవిడిభోగింపక వే
డ్కలుసలుపఁగవలయుభటుఁడ ♦ దంతావలోడన్.

యతుప్రశ్నములు.

ప్రశ్న.

౧. దినకరునెయ్యదినడపును
దినకరునెవ్వారుగొలిచి ♦ తిరుగుమరద్దే
వునియనస్తమించుటేమిట
ననఘ! తదాధారభూత ♦ మదియెయ్యదియో.

ఉ త్త ర ము.

తే. అనినధర్మజుఁడిట్లను • నబ్జహితుని
నడపుబ్రహ్మంబు; సురకోటి • నడచుఁగొలిచి;
ధర్మచేనస్తమితుఁడగుఁ • దపనుఁడమ్మ
హాత్మునకుసత్యమాధార • మందుబ్రుధులు.

ప్ర శ్న.

క. ఏమిటశ్రోత్రియుఁడనఁజను
నేమిటఁగదుమహిమవడయు • నిమ్మగఁబురుషుం
డేమిటసహాయయుతుఁడగు
నేమిటనగుబుద్ధిమంతుఁ•డేర్పడఁజెపుమా.

ఉ త్త ర ము.

క. శ్రుతమువలన శ్రోత్రియుఁడగు
నతులతపోయుక్తిఁగదుమ • హత్త్వమువడయున్
ధృతిచేసహాయయుతుఁడగు
నతిశయముగబుద్ధిమంతుఁ • డగుబుధసేవన్.

ప్ర శ్న.

తే. ఏమికతమునభూదేవుఁ • డెసఁగుదేవ
భావమున,నాతనికిసాధు • భావమెవ్వి

ధమునఁగు,నసాధుత్వమె • ద్దానఁ జెందు,
మానుషుండగునాతఁ డే • దానఁ జెప్పుమ.

ఉ త్త ర ము.

చ. అనవుడుధర్మజుండనియె • నధ్యయనంబున దేవభావముం
గను నవనీసురుల్ దపసి • కవ్రత శీలత సాధుభావమా
తనికివిశిష్టవృత్తిదిగఁ • దాఁవియసాధువనంగనుండు శో
చనియతిలేకమృత్యుభయ • సంగతినాతఁడు మానుషుండ
[గున్.]

ప్ర శ్న.

క. నావినియతఁడాతనితో
జీవన్మృతుఁడెట్టివాఁడు • సెప్పుమనుటయున్

ఉ త్త ర ము.

దేవాతిథిపితృభృత్యజ
నావళులకునిడకకుడుచు • నతఁడనిచెప్పెన్.

ప్ర శ్న.

చ. వినుమగుడంగ వాఁడుపృథివీపతిఁజూచిధరిత్రికంటెవేఁ
కనయగుదాని నాకసముకంటెఁ గడుంబొడవైనదాని గా

ద్భుతమున నెక్కుఁడై తపము • బొందిరివో యెదు దానిఁ బూరికిం
బెనుదల చైనదానిని ఘ • టింపఁగఁ జెప్పుము నాకు నావుడున్.

ఉ త్త ర ము.

ఆ. తల్లి వ్రేఁగు సువ్వె • ధరణిఁ గంటెను నాక
సంబుఁ గంటెఁ బొడవు • జనకుఁ డరయ
గాడ్పుఁ గంటె మనసు • గడు శీఘ్రగతి తృణో
త్కరముఁ గంటెఁ జింత • గరము తఱచు.

ప్ర శ్న.

తే. మొనసి నిద్రించియును గన్ను • మూయ దెద్ది
పుట్టియును జేతనత్వంబుఁ • బొరయ దెద్ది
యరయ రూపు గల్గియు హృద • యంబు లేని
దెద్ది వేగంబుఁ గతమున • నెద్ది వొలుచు.

ఉత్తరము.

తే. అనినఁ గన్ను మూయదు సుప్త • మయ్యు మీను,
పుట్టియును గ్రుడ్డు చేతనం • బొరయకుండు,
హృదయరహితంబు రాగూప, • మేఱు రయము
కతన వర్తించు, నని చెప్పెఁ • గౌరవుండు.

ప్రశ్న.

క. ఎయ్యదిధర్మమునకుఁగుదు
రెయ్యదియాశ్రియముగీర్తి • కిమ్మగుమార్గం
బెయ్యదిసురలోకమునకు
నెయ్యదిసుఖములకు నిక్క • యేర్పడఁజెపుమా.

ఉత్తరము.

క. అమరఁగదాక్షిణ్యము ధ
ర్మమునకుఁగుదురందుశ్రీ,కీర్తి • మహిమనెలవుదా
నము , సత్యము సురపురిమా
ర్గము శీలముసంశ్రియము సు • ఖంబులకెల్లన్.

ప్రశ్న.

చ. నరునకునాత్మయెవ్వఁడు ఘ • నంబుగ దైవికమైనచుట్ట మె
వ్వరతనికిం దదీయమగు • వర్తనమేమిటనిర్వహించు భూ
వరయతఁడేమివూనియున • నద్యుతఁబొందునెటుంగఁజెప్పుమీ
వరుదుగనన్ననక్కురుకు • లాగ్రణియాతనితోడనిట్లనున్.

ఉత్తరము.

తే. ఆత్మజుఁడుసువ్వెపురుషున • కాత్మయయ్యె
నాతనికిభార్యదైవిక • మైనచుట్ట

మతనిజవికపర్జన్యు • కతనఁజెల్లు
నతఁడుదానముగొనియాడి • యతిశయిల్లు.

ప్రశ్న.

చ. అనవిని మేటిధర్మమగు • నట్టిదియెయ్యది, యెట్టిదెప్పుడుం
గనియఁగబండియుండు, నెన • కంబుగ నెయ్యదినిగ్రహించినం
దనరుఁబ్రమోదసిద్ధి, నియ • తంబుగనెవ్వరితోడిసంధియెం
దునువికలంబుగాదు పరి • తోషమెలర్ప నుపన్యసింపవే.

ఉత్తరము.

ఆ. వినుమహింస మేటి • యనఁజనుధర్మంబు,
యోగకర్మమెప్పుడు • నొనరఁబండి
యుండు, మనసునిగ్రహ • ఖండింపఁగామోద
మొనఁగు, సుజనసంధి • యెడలదెందు.

ప్రశ్న.

తే. అనిననతఁడు లోకమున కె • య్యదియుదిక్కు
జలమునన్నమునెద్దాన • సంభవించు
విషమనంగ నెయ్యది శ్రాద్ధ • విధికినెద్ది
సమయమనిన నిట్లనిచెప్పె • జనవిభుండు.

ఉత్తరము.

తే. సజ్జనులుదిక్కుసూవెయా • సర్వమునకు
నభము ధరణియు జలము న • న్నము్మనుద్భ

చించు నెల్లవులు, విషమగు • విప్రధనము
లనఘ! శ్రాద్ధకాలము • బ్రాహ్మణాగమంబు.

ప్రశ్న.

వ. మనుజుం డెయ్యది పరిత్యజించిన సర్వజనప్రియుండును. నిశ్శోకుండును, నర్థవంతుఁడును, సుఖియును నగును ?

ఉత్తరము

తే. సర్వజనసమ్మతుండగు • గర్వముడిగి
క్రోధమడఁచి శోకమునకుఁ • గొలువుగాఁడు
వినవె యర్థాఢ్యుఁడగు లోభ • మొనర విడిచి
తృష్ణవర్జించి సౌఖ్యంబు • తెరువుఁ గాంచు.

ప్రశ్న.

వ. పురుషశబ్దవాచ్యుం డెట్టివాఁడు ? సర్వధనియగు వాఁ డెవ్వఁడు ?

ఉత్తరము.

క. దివిముట్టి ధరణియంతట
నివిడి మెఱయుచుండు నెవ్వ • ని యశోరమ య
ట్టివిశిష్టచరిత్రుఁడు య
దువరా! పురుషుండనఁ బ్ర • శాశతనొందున్.

ఆ. ప్రియమునప్రియంబుఁ • జెల్లగుసౌఖ్యదుః
ఖములు భూతభావి • కార్యములును
నెవ్వఁకిసమంబు • లివి సర్వథనియనఁ
బరఁగుఁజువ్వెయట్టి • భవ్యుఁడనఘ.

ప్ర థ మ భా గ ము.

సమాప్తము.

10214